

ЗА ПРИОБЩАВАНЕТО, ОБУЧЕНИЕТО И РАЗВИТИЕТО НА ДЕЦА И УЧЕНИЦИ С ИНТЕЛЕКТУАЛНИ ЗАТРУДНЕНИЯ

Златкова-Дончева, К. (2021). *Приобщаване, обучение и развитие на деца и ученици с интелектуални затруднения*.
Бургас: Либра СКОРП, ISBN 978-954-471-705-6

Проф. д.п.н. Жана Янкова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Монографичният труд „Приобщаване, обучение и развитие на деца и ученици с интелектуални затруднения“ на д-р Катерина Златкова-Дончева е в обем 347 стандартни страници, от които основен текст – 313 страници. Авторката е използвала 309 литературни източника, от които 256 на латиница и 46 на кирилица, сред които списък от 9 нормативни документа. В структурно отношение книгата се състои от увод, три глави, изводи, заключение и литература.

Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи в монографията

Авторката на труда аргументира актуалността на изследвания проблем и необходимостта от нов прочит както в терминологичен аспект по отношение на развитието, подкрепата и обучението на децата и учениците с интелектуални затруднения, така и на законодателни разпоредби, подходи и постижения на педагогическата практика, методи и техники на обучение и възможностите за адаптирането им за деца и ученици с интелектуални затруднения.

Анализът в монографичния труд извежда актуални концепции за понятията интелигентност, познавателно развитие, адаптивно поведение и обобщава същ-

ността, особеностите, класификацията, факторите и етиологията на интелектуалните затруднения. Теоретичното изследване прави и съвременен прочит на критериите за оценка, които вече са ориентирани не към степента на затруднение, а към нивата на подкрепа, която е необходима на детето, за да функционира адаптивно, като акцентът е поставен върху взаимодействието между индивида и околната среда при определяне на неговото ниво на функциониране.

Монографичният труд прави актуален прочит на концепциите за приобщаващата образователна среда и поставя важен акцент върху нейната роля, като извежда релацията между познавателното развитие и социокултурните фактори на заобикалящата среда. Направен е анализ на нормативната база, обуславяща процеса на приобщаване в образователните институции на децата и учениците с интелектуални затруднения и са изведени основни акценти на екологичния подход в този процес.

Представени са актуални аспекти на развитието и обучението на деца и ученици с интелектуални затруднения, като са обобщени основните детерминанти на развитието – превенцията и интервенцията с фокус върху пренаталното образование и скрининг, психосоциални интервенции, ранна интервенция, поведенчески и когнитивно-поведенчески терапии, семейно ориентирани стратегии. Изведени са основните подходи за обучение на деца и ученици с интелектуални затруднения с акцент върху конструктивизма и бихевиоризма в концептуален и практически аспект.

Теоретичното изследване извежда и актуални акценти по отношение на обучението в класната стая на децата и ученици с интелектуални затруднения, което да е ориентирано към ученика и да се осъществява чрез активно участие. Направен е актуален прочит на ролята на учителя, който трябва да улеснява ученето, като усвояването на теоретични или концептуални знания трябва да се осъществява посредством придобиването им в непосредствения житейски опит на децата и чрез социалното взаимодействие с него. Систематизирани са основните области на развитие при деца с интелектуални затруднения, които са обект на обучителния процес: моторни, когнитивни, комуникативни, социални умения, умения за независим живот, трудови и академични умения.

Поставен е акцент върху развитието, ресурсите и възможностите на индивида и средата, а не върху самите бариери, което има особено важно значение за успешното функциониране на децата и учениците с интелектуални затруднения. Основният фокус в обучението се премества от учителя към учениците и учителят функционира повече като фасилитатор, който посредничи, помага и поддържа социално-емоционалния баланс в класа, като основните му функции са насърчаване и приемане на самостоятелност и инициатива на учениците, стимулиране на интереса, активността и мотивацията, ангажиране на учениците в преживявания и социален опит, осигуряване на възможност на децата да изграждат връзки.

Монографичният труд проследява и анализира някои основни техники за обучение и развитие на деца и ученици с интелектуални затруднения, като основно се фокусира върху арт, приложните и игровите техники, както и техниките на театралното, музикалното и кукленото изкуство. Представени са методически насоки и структурирани примерни игрови и арттехники, както и техники, използващи метода „Видеомоделиране“, които могат да бъдат приложени на практика.

Значимост на монографията за науката и практиката

Монографията на д-р Златкова-Дончева има научни приноси в концептуален и практически план по отношение на обучението и развитието на децата и учениците с интелектуални затруднения. Авторката формулира изводи и обобщения в теоретичен и практически план, свързани с изследваната проблематика. Те могат да бъдат обобщени в няколко основни аспекта.

1. Актуализиран е и е изведен нов прочит на терминологичния апарат в съответствие с тенденциите в световен мащаб в научната област. Въведено е понятието „развиваща дейност“ съобразно философията на приобщаващото образование.

2. Изведени и някои концепции за развитието, които отхвърлят представата за специфичен дефицит или разлика между децата без и със затруднения в интелектуалното развитие, а вместо това подчертава как тези деца и ученици преминават през етапите по-бавно и постигат по-ниско равнище, което е от фундаментално значение за педагогическата практика и създава предпоставки за преосмисляне на цялостната образователна парадигма по отношение на интелектуалните затруднения.

3. Друга важна закономерност, върху която се акцентира и има съществено значение в контекста на приобщаващите образователни практики, е по отношение на очакваните методи на обучение, които трябва да бъдат съобразени с умствената, а не с реалната възраст на детето или ученика.

4. Изведена е необходимостта не само специалните педагози и психолози, но и всички учители да имат повече познания за познавателното развитие на учениците, тъй като принципите в овладяването на определени когнитивни способности са едни и същи и при децата и учениците с интелектуални затруднения, и при техните връстници. Разликите се състоят само в различния темп и скорост при преминаване през отделните развитийни етапи.

5. Направен е задълбочен анализ на нормативната уредба по отношение на приобщаването в образователните институции на децата и учениците с интелектуални затруднения.

6. Монографичният труд поставя важен акцент върху ролята на приобщаващата образователна среда, като извежда закономерности, които обуславят връзката между познавателно развитие и факторите на социалния и екологич-

ния контекст, които имат водещо значение за оптималното развитие на потенциала на детето. Поставен е акцент върху изграждането на подходяща психологическа среда в образователните институции, като част от приобщаващата политика, което включва и по-активно участие и подкрепа на родителите и координирани усилия на всички участници в процеса, включително превенция, интервенция и осигуряването на достъп до образование на всички деца, без значение какво е естеството на техните затруднения. Поставен е акцент върху взаимодействието между индивида и околната среда при определянето на неговото ниво на функциониране.

7. Теоретичното изследване извежда и актуални акценти по отношение на обучението в класната стая на децата и ученици с интелектуални затруднения, което трябва да бъде ориентирано към ученика и да се осъществява чрез активно участие. Направен е актуален прочит на ролята на учителя и възможностите за комбинирането на стратегии от конструктивизма или бихевиоризма за развитието и обучението на учениците с интелектуални затруднения с акцент върху адаптирането на съдържанието съобразно индивидуалните възможности на детето.

8. Изведена е хипотезата, че конструктивистките и бихевиористичните концепции за учене и преподаване не се различават в методически и съдържателен план при обучението на деца и ученици с интелектуални затруднения и техните връстници, а разликите и спецификите са свързани единствено с темпото и продължителността при прилагането на отделните подходи, но не и по отношение на последователността и цялостната им концептуална рамка.

9. Представени са конкретни методически насоки за техники с арт, приложен и игров характер, които могат да се прилагат в практиката.

В заключението е изведена актуалността на проблематиката в областта на специалната педагогика и приобщаващото образование и е аргументирана необходимостта от промяна в цялостната ориентация на образователните интервенции спрямо развитието на децата или учениците с интелектуални затруднения съобразно техните силни страни и възможности, което може да се реализира посредством оптимизиране и създаване на приобщаваща образователна среда в организационен, структурен, методически и пространствено-времеви контекст. Водеща концепция в монографичния труд е идеята, че детето е индивид в процес на развитие и е важно то да бъде непрекъснато стимулирано, за да постигне максималния си интелектуален потенциал и индивидуалното развитие на всички деца, включително и тези с интелектуални затруднения, зависи преди всичко от възможностите, които средата е дала за това. Според авторката концепциите за учене, преподаване в методически контекст не се различават за всички деца и всеки един педагог и учител, без значение дали има допълнителна квалификация в контекста на специалното образование, би следвало да може да обучава деца и ученици с интелектуални

затруднения, защото освен специалните методи в процеса на обучението се прилагат и общодидактичните методи и принципи, което има важно значение за приобщаващото образование у нас. Монографичният труд би могъл да подпомогне методически работата на специалисти, работещи с деца с интелектуални затруднения и специални потребности – специални педагози, ресурсни учители, социални педагози, социални работници, психолози, логопеди, учители, както и студенти, обучаващи се в тези направления.

**ABOUT THE INCLUSION, EDUCATION
AND DEVELOPMENT OF CHILDREN AND STUDENTS
WITH INTELLECTUAL DISABILITIES**

Zlatkova-Doncheva, K. (2021). *Inclusion, education and development
of children and students with intellectual disabilities.*

Burgas: Libra SKORP, ISBN 978-954-471-705-6

✉ **Prof. Zhana Jankova, DSc.**

ORCID iD: 0000-0002-6271-678X

Faculty of Pedagogy

University of Plovdiv

Plovdiv, Bulgaria

E-mail: zhana_atanasova@uni-plovdiv.bg